

SOWY EUROPY 77 WARIANTÓW GŁOSÓW 13 GATUNKÓW SÓW

Sowy są grupą ptaków przystosowaną do nocnego trybu życia. Konsekwencją tego jest niewielka zmienność i skromność ubarwienia czy zachowań godowych, w porównaniu z ptakami dziennymi. W ciemnościach nocy szczególnej wagi nabierają dźwięki. W identyfikacji sów dużo ważniejsze jest zatem poznanie ich głosów aniżeli cech wizualnych, dlatego tego rodzaju płytę można traktować również jako klucz do rozpoznawania gatunków.

Wokalizacja sów, w przeciwieństwie do ptaków śpiewających, jest częściej wrodzona (dziedziczona) niż wyuczona, dlatego przydatna jest bardzo w badaniach na temat ich systematyki, szczególnie małych gatunków np. z rodzaju *Otus* czy *Glaucidium*. Repertuar głosowy ewoluował na równi z morfologią czy biologią gatunków, dlatego jest również markerem ich pokrewieństwa. W wielu przypadkach, opierając się tylko na różnicach w wokalizacji niemal identycznie wyglądających osobników różnych, często sąsiadujących populacji, wyodrębniono je w osobne gatunki. Badania DNA potwierdzają obecnie słuszność podziałów, które na tej podstawie przeprowadzono w przeszłości.

Sowy dysponują szerokim repertuarem głosów, choć zróżnicowanie pod względem dialektów, w porównaniu z ptakami dziennymi, jest niewielkie. Sowy głosem oznaczają terytorium, przyciągają partnera, komunikują się między sobą, reagują na zagrożenie. Specyficzne zawołania definiują również takie emocje jak karmienie piskląt, głód, przekazywanie pokarmu partnerowi, kopulację, prezentację gniazda, agresję, minięcie zagrożenia i tym podobne. U niektórych gatunków sów wykazano, że zmienne głosowe mogą korelować z kondycją, stopniem opanowania przez pasożyty, wiekiem czy agresywnością ptaka. Najczęściej słyszymy zawołania godowe samców. I nie muszą być to tylko pohukiwania. Oznaczając w ten sposób zajęte terytorium, samce starają się zwabić samicę oraz utrzymać rywali na odległość. Czasami te dwie czynności bywają wyrażane różniącymi się głosami. Partnerki mogą wydawać podobny głos godowy, ale zwykle jest on wyższy i emitowany znacznie rzadziej. Na długość przerw między zawołaniami duży wpływ ma stan emocjonalny ptaka: im jest on bardziej podekscytowany, tym odzywa się częściej. Oba ptaki z pary mogą odzywać się również w duecie, który odznacza się dużą regularnością - ptaki odzywają się po prostu na zmianę.

Po dobraniu się w pary, a potem z upływem sezonu lęgowego, samce odzywają się głosem godowym znacznie rzadziej i ciszej. Nie dotyczy to tych samców, które nie znalazły partnerki. Wiele gatunków sów przejawia kolejny szczyt aktywności w jesieni, jak np. sóweczka, puszczyk, puszczyk uralski czy puchacz, a więc gatunki często osiadłe. Rola aktywności głosowej w tym okresie nie do końca jest poznana, ale ma prawdopodobnie związek z obroną rewirów łowieckich, usunięciem potomstwa z terytorium rodziców, czy w końcu z wczesnym wyznaczeniem terytorium lęgowego, nawet już przez ptaki urodzone w danym roku. Sowy wydają również dźwięki mechaniczne. Kłapanie dziobem, głównie w obliczu zagrożenia, jest rozpowszechnione u większości sów. Niektóre z nich klaszczą skrzydłami ponad lub pod ciałem w locie tokowym (płomykówka, uszatka). Natomiast specyficzna budowa piór z „włoskami” na brzegach, czyni ich lot bezszelestnym. Każdy z gatunków korzysta na co dzień z kilku-kilkunastu różnych głosów. Analiza dźwięku pozwala również na indywidualne rozróżnianie osobników (wysokość tonu, długość głosu, serii, przerw itp.), a w konsekwencji śledzenie ich życia z roku na rok. Wystarczające różnice do tego rodzaju obserwacji stwierdzono między innymi u puszczyka, włochatki, syczka czy sóweczki. Pamiętać należy również o tym, że nasz odbiór zależy w dużej mierze od otoczenia (drzewa, góry, otwarta przestrzeń), warunków pogodowych (temperatura, wilgotność), statusu ptaka (samce bez partnerki nawołują głośniejsze) itp.

Diagram przedstawiający aktywność głosową sów, dotyczy samców w sezonie lęgowym. W rzeczywistości nie ma wyraźnych granic, kiedy samce rozpoczynają i kończą godowe pohukiwania i gwizdy. Odnosi się to szczególnie do gatunków osiadłych. Praktycznie można je usłyszeć przez cały rok, dlatego diagram ten traktujemy tylko jako wskazówkę. Zwróćmy również uwagę na to, że sowy odzywają się nie tylko w nocy, co dotyczy prawie wszystkich gatunków. Są również takie, które nawołują niemal wyłącznie w dzień (sóweczka, sowa jarzębata). Na początku opisu każdego gatunku podano krótką informację na temat aktywności i charakteru wydawanych przez samce głosów godowych, co może pomóc w ich identyfikacji. Przy każdym gatunku przedstawiono również oscylogram, czyli wykres falowy obrazujący odchylenia amplitudy głosu w czasie rzeczywistym (sekwencja kilkusekundowa). Być może ułatwi on analizę zasłyszanego głosu godowego, kiedy nie mamy w pobliżu odtwarzacza CD.

Romuald Mikusek

PŁOMYKÓWKA

Tyto alba

Gatunek synantropijny. Aktywność nocna. Początek nawoływań 6-8 tygodni przed złożeniem jaj. Częsty drugi lęg jeszcze z początkiem IX. Poza sezonem lęgowym odzywa się rzadko. Samce nawołują głównie w locie oraz z drzew i z dachów budynków. Zrytualizowane loty tokowe są połączone z „klaskaniem” skrzydłami. Głos samca trwa średnio 2 sekundy. Przerwy między zawołaniami: 1-20 sekund. (nagrania: Czechy)

1. Głosy kontaktowe samicy na pierwszym planie, w tle tokujący samiec (0'57")
2. Trel samicy przed karmieniem piskląt (0'38")
3. Syczenie starszych oraz trelujący głos młodszych piskląt w gnieździe (1'56")
4. Głos obronny piskląt w gnieździe (0'57")

SYCZEK

Otus scops

Gatunek południowoeuropejski. Aktywność nocna (zwykle 19:00-5:00) ze szczytami o zmierzchu i świcie. Poza sezonem lęgowym cichy, choć może być słyszany do X. Monotonne gwizdy z dużą regularnością, z około dwusekundowymi pauzami (w zaniepokojeniu ok. 1 sekundy). Nierzadko można usłyszeć dwa i więcej samców gwiżdżących jednocześnie (lokalnie gniazduje w dużym zagęszczeniu). Nawołuje również w duecie. (nagrania: Turcja, Rumunia)

5. Głos terytorialny samca (głos samicy jest wyższy, bardziej czysty i ostrzejszy) (1'34")
6. Jednoczesne nawoływania dwóch terytorialnych samców (1'39")
7. Dwusylabowy głos podekscytowanego samca (0'31")

8. Ptak dorosły kłapiący dziobem w obliczu zagrożenia. W tle gwizdy samca (0'33")
9. Trelujące głosy piskląt w dziupli i kłapanie dziobem (0'16")
10. Duet samca i samicy oraz skrzeczenie pisklęcia po opuszczeniu dziupli (0'42")

PUCHACZ

Bubo bubo

Preferuje rozległe lasy. Coraz częściej gniazduje w pobliżu człowieka, gdzie łatwiej o zdobycz. Odzywa się przez całą noc, z większą intensywnością przed północą. Aktywny głosowo przez cały rok, szczególnie w jesieni i pod koniec zimy. Głos samca dwusylabowy w interwałach ok. 8-sekundowych, donośny, słyszany z maksymalnej odległości 2 do 4 km. (nagrania: Czechy)

11. Terytorialne nawoływania samca (1'18")
12. Duet samicy (głos wyższy) i samca (0'48")
13. Głosy wydawane przed kopulacją (0'29")
14. Kłapanie dziobem i syczenie w obliczu zagrożenia (0'42")
15. Pisklęta żebrzące o pokarm w gnieździe i głos samicy w tle (0'32")
16. Głosy kontaktowe piskląt po wylocie z gniazda (nagranie: woliera) (1'10")
17. Głos kontaktowy młodego ptaka (nagranie: woliera) (0'49")

PUCHACZ ŚNIEŻNY

Bubo scandiacus

Otwarte przestrzenie północnej Europy. Osiedla. W latach niedoboru pokarmu - inwazyjna. Do Polski zalatuje wyjątkowo. Aktywna głosowo głównie w godzinach nocnych, szczególnie o zmroku. Poza sezonem lęgowym odzywa się rzadko. Głos samicy i samca podobny, dwusylabowy, słyszany z odległości do 3 km, przy czym samica odzywa się znacznie rzadziej.

Przerwy pomiędzy nawoływaniem krótkie, ok. 2-sekundowe. (nagrania: woliera)

18. Samica i pohukujący samiec (0'49'')
19. Głos kontaktowy samicy na gnieździe (1'09'')
20. Piskłeta zebrząca o pokarm oraz niższy głos samicy (1'35'')

SOWA JARZĘBATA

Surnia ulula

Aktywna głównie o zmierzchu i świcie, a także w dzień. Poza sezonem lęgowym odzywa się rzadko. Samiec nawołuje z wyniesionych punktów oraz podczas lotu tokowego. Nawołuje w seriach trwających 8-9 sekund, z przerwami około 2-sekundowymi. (nagrania: woliera)

21. Tokujący samiec (0'56'')
22. Głosy kontaktowe ptaków przy gnieździe (1'05'')

SÓWECZKA

Glaucidium passerinum

Zamieszkuje rozległe bory i lasy mieszane. Aktywna w dzień. Szczyt aktywności głosowej przypada w okresie zmierzchu (do ok. 22:00) i świtu (od ok. 4:00). W nocy nawołuje wyjątkowo. Drugi szczyt aktywności rocznej jesienią (IX-X). Często gwizdże z wierzchołków drzew. W okresie jesienno-zimowym obie płci regularnie używają „głosu zimowego” (utwór 28). (nagrania: Czechy)

23. Głos godowy samca (0'56'')
24. Samiec zdenerwowany obecnością obcego samca (0'47'')
25. Inny głos zdenerwowanego samca (0'36'')
26. Zaniepokojona para w pobliżu dziupli (0'45'')
27. Nietypowy głos zdenerwowanego samca (0'15'')
28. „Głos zimowy” wydawany przez obie płci poza sezonem lęgowym (0'25'')
29. Głosy kontaktowe dwóch ptaków poza sezonem lęgowym (0'29'')
30. Głos kontaktowy samicy (0'36'')

31. Kopulacje oraz głosy samca (gwizdy) i samicy (piski) po kopulacji (1'04'')
32. Głosy kontaktowe piskląt (0'34'')

PÓJDŹKA

Athene noctua

Żyje w pobliżu osiedli ludzkich, w alejach wierzbowych itp. Aktywna głosowo w nocy ze szczytami po zachodzie i przed wschodem Słońca. Drugi szczyt aktywności rocznej od X do XI. Samiec gwizdże z eksponowanych punktów 12-20 razy na minutę z 2-10 sekundowymi przerwami. (nagrania: Czechy)

33. Terytorialny samiec (0'59'')
34. Inny głos terytorialnego samca (0'38'')
35. Jednoczesne głosy samca podekscytowanego obecnością samicy oraz głos samicy (0'43'')
36. Głos alarmowy samca (0'22'')
37. Reakcja samicy na obecność człowieka przy gnieździe (1'05'')
38. Głos alarmowy samca przy gnieździe (0'38'')
39. Inne głosy alarmowe samca (0'23'')
40. Syczenie piskląt w gnieździe (1'03'')

PUSZCZYK

Strix aluco

Zamieszkuje żyzne środowiska parkowe i leśne. Pohukuje głównie w nocy, w sezonie lęgowym rozpoczynając jeszcze przed zachodem i kończąc po wschodzie Słońca. Aktywny głosowo przez cały rok, z drugim szczytem w X i XI. Samica pohukuje znacznie rzadziej; częściej nawołuje w duecie z samcem (typowe „kjuwik”). Typowy głos samca składa się z dwóch części: pierwsza to długie, opadające zawołanie, druga to 3-4 sylabowe zawołania zakończone trelem, z 2-6 sekundową przerwą pomiędzy nimi. (nagrania: Czechy)

41. Głos godowy samca (0'52'')
42. Dwa samce na granicy terytoriów (2'07'')

43. Typowy głos samca i głos samicy w tle (0'58'')
44. Nawołująca samica i głos podekscytowanego samca (1'09'')
45. Głos kontaktowy samicy (1'33'')
46. Trelujący głos samca (0'50'')
47. Kontaktowy głos samicy na gnieździe (1'14'')
48. Pisklę krótko po opuszczeniu dziupli (1'17'')
49. Starsze pisklęta poza gniazdem (0'50'')

PUSZCZYK URALSKI

Strix uralensis

Zamieszkuje żyzne lasy liściaste i mieszane. W Polsce występuje tylko w części pd.-wsch. Aktywny głosowo wyłącznie w nocy, praktycznie przez cały rok, z drugim szczytem w X i XI. Żyje w dużym rozproszeniu. Pohukiwania samca skierowane są głównie do samicy. Głos godowy, w tonacji zbliżony do głosu siniaka, może być słyszany z maksymalnej odległości 2 km. Pierwsza sylaba oddzielona od kolejnej 2-3 sekundową pauzą. Pomędzy poszczególnymi zawołaniami 15-50 sekundowe przerwy. Rzadziej wydawany przez samice głos jest ostrzejszy. (nagrania: Słowacja)

50. Tokujący samiec (0'44'')
51. Tokujący samiec w pobliżu gniazda (1'18'')
52. Głos kontaktowy samicy przy gnieździe, w tle pohukiwania samca (0'33'')
53. Głos samicy w pobliżu gniazda (0'32'')
54. Reakcja sowy na obecność człowieka przy gnieździe (0'54'')
55. Głosy piskląt w gnieździe (0'55'')

PUSZCZYK MSZARNY

Strix nebulosa

Poza sezonem lęgowym cichy. Samiec odzywa się w seriach trwających 6-7 sekund, w skład których wchodzi 8-12 sylab. Głos samca choć gruby nie jest zbyt

donośny i słyszalny jest maksymalnie z odległości 800 m. (nagrania: woliera)

56. Głos godowy samca oraz kłapanie dziobem i cichy głos samicy (0'59'')
57. Głos kontaktowy samicy na gnieździe. W tle grubszy głos samca (0'58'')
58. Żebrzące pisklę (1'00'')

USZATKA

Asio otus

Posiada szeroki repertuar głosów. Nawołuje z eksponowanych punktów oraz w locie tokowym, podczas którego samiec „klaszcze” skrzydłami (pojedyncze uderzenia). Przerwa pomiędzy zawołaniami wynosi ok. 3-4 sekund. Lokalnie może gniazdować w dużym zagęszczeniu, gdzie jednocześnie słychać kilka tokujących samców. Poza sezonem lęgowym cicha. (nagrania: Czechy)

59. Głos godowy samca (1'02'')
60. Dwa samce na granicy terytoriów (0'35'')
61. Głos kontaktowy samicy przy gnieździe (0'31'')
62. Zaniepokojony ptak przy gnieździe (0'52'')
63. Głos wydawany w obliczu zagrożenia (0'26'')
64. Zimowy głos samca (1'01'')
65. Pisklęta w gnieździe (1'08'')
66. Młode po opuszczeniu gniazda (1'28'')
67. Głos przerażenia uszatki zaatakowanej przez jastrzębia (0'35'')

USZATKA BŁOTNA

Asio flammeus

Odzywa się zarówno w dzień jak i w nocy, z preferencją do okresu wschodu i zachodu Słońca. Odbywa częste loty tokowe z szybkimi „klaskaniem” skrzydłami po 15-20 razy w jednym cyklu. Głosy samca w seriach po 16-20 (lub mniej) sylab. Serie te powtarza co ok. 10 sekund. Może gniazdować przez cały rok, wyjątkowo nawet w zimie. (nagrania: Czechy)

68. Terytorialne pohukiwania samca i klaskanie skrzydłami w locie (0'58'')
69. Głos kontaktowy samicy na gnieździe (0'45'')
70. Pisklęta w gnieździe (1'09'')

WŁOCHATKA

Aegolius funereus

Zróżnicowanie głosów u samców włochatki jest duże. Odzywa się głównie w nocy. W okresie wędrówki wiosennej samce mogą nawoływać z dala od stałych lęgówisk. Samce nawołują w seriach składających się zwykle z 6-8 sylab. Przerwy między poszczególnymi seriami wynoszą ok. 3-4 sekund. (nagrania: Czechy)

71. Terytorialne nawoływania samca (1'02'')
72. Samiec odzywający się w obecności samicy; w tle cichy głos samicy (0'42'')
73. Samiec nawołujący z okna dziupli w obecności samicy (0'30'')
74. Zawołania samca w obliczu zagrożenia; w tle cichy głos samicy przy dziupli (0'42'')
75. Samiec z ofiarą wywołujący samice i przekazanie pokarmu w pobliżu dziupli (0'24'')
76. Głosy piskląt w dziupli (0'34'')
77. Głosy kontaktowe młodych po opuszczeniu dziupli (1'13'')